

СИМПОЗИУМ

Секция 1.2

Председатель	<i>Токарь Ольга Владимировна</i> , доцент кафедры редакционно-издательских технологий, доцент, кандидат технических наук
Секретарь	<i>Лабоха Евгения Константиновна</i> , аспирант, магистр филологических наук

УДК 821.161.3.09" 15"(092)

А. А. Акушэвіч, аспірант
(БДУ, Мінск)

ПРАДМОЎНА-ПАСЛЯСЛОЎНЫ КОМПЛЕКС ФРАНЦЫСКА СКАРЫНЫ

У сучасным літаратуразнаўстве актывізавалася ўвага даследчыкаў да такіх кампанентаў выданняў, якія адносяцца да асноўнага твора і акружаюць яго. Дадзеныя кампаненты называюць "рамай твора" [3]. Асобна даследчыкі вылучаюць "загаловачны комплекс", у які звычайна ўваходзяць імя (псеўданім) аўтара, заглавак, падзаглавак, прысвячэнне і эпіграф [гл.: 3]. "Загаловачны комплекс" з'яўляецца часткай "рамы твора" і разам з прадмовай, пасляслоўем, зместам і інш. выконвае "арганізацыйную ролю", "надае твору характар завершанасці, узмацняе яго ўнутранае адзінства "абазначае прысутнасць аўтара ў творы, яго арыентацыю на пэўнага адрасата" [3, с. 425]. Г. У. Ламзіна падкрэслівае, што "рамачныя кампаненты мэтазгодна разглядаць не паасобку, а ў іх сувязі адно з адным і з асноўным тэкстам твора, бо ў мастацкім цэлым функцыі, якія імі выконваюцца, могуць пераразмяркоўвацца" [3, с. 426]. Таксама рамачныя кампаненты можна вывучаць у святле праблемы аўтарскага каментавання мастацкага тэксту.

"Рама твора" характэрна як для сучаснай, так і для старажытнай літаратуры. На думку Л. А. Сафронавай да XVII стагоддзя творы мастацтва *"не існавалі асобна ад інтэрпрэтацыі, звычайна яна змяшчалася ў прадмовах, пасляслоўях, зваротах аутара да чытачсГ* [4, с. 101-102]. У старадрукаваных выданнях XVI-XVII стагоддзяў У. Г. Кароткі вылучае "прадмоўна-пасляслоўны комплекс" (далей — ППК), цэнтральным элементам якога з'яўляецца прадмова. Даследчык вылучае наступныя элементы ППК: эпіграма (гербатлумачальная ці дыдактычна-асветніцкая), прысвячэнне, прадмова да кнігі, пасляслоўе-малітва і пасляслоўе. Да іх прымыкае нелітаратурны кампанент — герб-гравюра. Колькасць элементаў ППК можа вар'іравацца ў кожнай асобнай кнізе [2, с. 227].

У сваім даследаванні С. Шалашэнь адносіць да ППК беларускага першадрукара прадмовы і пасляслоўі, а таксама адзначае, што *"для Ф. Скарыны не характэрна выкарыстанне такіх элементаў як эпіграма і прысвячэнне (за выключэннем верша да кнігі "Юуякі, аднак, не мае гербатлумачальнага значэння, што з'яўлялася асноўнай рысай эпіграм у XVI ст.)"* [5, с. 108]. Сінкрэтычная жанравая прырода верша Францыска Скарыны з "Кнігі Ёва" дае падставы вызначыць яго як *"спецыфічны ўзор кніжна-эпіграматычнай паэзіі"* (азяаяэяне С. В. Кавалёва) [0, с. 19]. Таксама адзначым, што традыцыйна творчую спадчыну Францыска Скарыны суадносяць, у першую чаргу, з яго прадмовамі і пасляслоўямі. Гэта можна звязаць і з тым, што першае выданне твораў першадрукара, падрыхтаванае А. Ф. Коршунавым, мела назву "Ф. Скарына. Прадмовы і пасляслоўі" (Мінск, 1969).

ППК беларускага асветніка не абмяжоўваецца толькі трыма элементамі. Калі асноўным тэкстам выданняў Скарыны (акрамя "Малой падарожнай кніжкі") лічыць Святое Пісанне, тады астатнія элементы кніг першадрукара варта аднесці да ППК, з дапамогай якога Францыск Скарына будзе свае друкаваныя выданні як цэласны і завершаны твор згодна з эстэтычнымі прынцыпамі свайго

часу. Колькасць элементаў ППК у выданнях Скарыны не мае пастаяннай велічыні, таму нашай задачай будзе акрэсліць найбольш поўную "мадэль" ППК першадрукара.

Тытульны ліст, партрэт, гравюры, застаўкі, віньеткі, ініцыялы і канцоўкі варта разглядаць як нелітаратурны кампанент ППК. Усе гэтыя элементы адначасова з мастацкім аздабленнем удзельнічаюць у графічнай арганізацыі выданняў Скарыны, маркіруюць іх пэўныя часткі, дапамагаюць чытачу ўспрыняць цэласную і завершаную кнігу. Пры гэтым на тытульным лісце змяшчаюцца іншыя літаратурныя і нелітаратурныя кампаненты ППК. Да гравюр першадрукар прыводзіць подпісы, у такім выпадку мы можам гаварыць пра комплекс "гравюра-подпіс" і разглядаць яго ў традыцыі *ut pictura poesis* (паэзія як выява). На тытульным лісце першадрукар змяшчае і разгорнуты загаловак, напрыклад: *"Премудрости Божией книга починается. Зуполне выложена на руский язык доктором Франциском Скорининым сыном из славного града Полоцъка", "Починаеться книга о Руфе, еже была баба Юсеова, отца царя Давыдова. З н^я эюе изыдоша еси царийюдыш. Зуполне выложена доктором Франциском Скориною изъ славнаго града Полоцъка". У разгорнутым загалоўку можа прысутнічаць элемент прысвячэння: "Книжка, рекомая Плачь Еремийн починаеться. Зуполне выложена на руский язык доктором Франциском Скориною с Полоцъка, напред Богу в Троиць Единому ко чьти и людем посполитым к доброму навчению" \ "Книги Судей, еже от еврей называются Шофътим, зупольне выложены на русъкий язык доктором Франциском Скориною из славнаго града Полоцка Богу ко чти и людем посполитым к науце починаются".*

Пасля прадмовы Францыск Скарына ў асобных выданнях (гл. "Кнігу Выслоўяў" і "Кнігу Ёва") змяшчае анатацыю— своеасаблівы кароткі змест адпаведнай кнігі, які па сваіх структуры, нападуненні і прызначэнні набліжаецца да "надпісанняў" глаў. Апошнія у сваю чаргу надрукаваны перад главамі Бібліі і сцісла перадаюць іх

змест, напрыклад, "надпісанне" 15 главы "1-ай кнігі Цароў":

*"О цари Авиш,
он же злое чинил ест пред Господем
и имел ест бой съЕровоамом.
О цари Ассе,
иже царствовал ест после Авиш.
Обрани,
бт> промежь Ассою и Ваасою.
О смерти царя Ассы,
по нем же царствова Иософат.
И о смерти царя Надава".*

Перад пачаткам асноўнага тэксту кнігі першадрукар прыводзіць яшчэ адзін разгорнуты заглавак, напрыклад: *"Починается книга, рекомая Екклесиастес, еже по-руськыи исказуется Соборник, юже написал ест премудрый царь Саломон, а иматъ в собе глав 12"; "Починаешься книга пророка Божия Даниила, еже от юдей написана ест хальдейским языком, а еврейскими словами, а замыкаетъ въ собе глав 14"; "Починается книга о жене Иудиф, еже отсече главу Олофернови, воеводе Навходнасора, царя Асирьскаго, избави людей Израйлевых, а иматъ глав 16"*

У канцы кнігі Францыск Скарына друкуе пасляслоўе. Пасляслоўе можа змяшчаць у сабе малітву, як, напрыклад, у пасляслоўі да "Кнігі Ёва": *"Ему же то буди хвала, честь и поклонение съ Отцем и Святым Духом, нынѣ и всегда и вѣвѣк вѣков"*. Таксама ў "Малой падарожнай кніжцы" пасля канонаў і акафістаў першадрукар змяшчае малітвы. Пасля дадзеных малітваў асобна ідуць пасляслоўі. Часам першадрукар змяшчае ў сваіх выданнях каментарыі, як у трэцяй главе "Кнігі Даніэля": *"Того, еже нижей положено во еврейских книгах Данила-пророка, иже писаны суть у них халдейским языком не найдете, даже потоле: «Тогда Навходносор Царь съ страхом подивися...» Писано же ест сее во книгах греческих и латинских"; "Даже дотоле во еврейских книгах не писано есть, а то положил есми съ Теодозиева выкладу греческого и съ Еронимова латинского выложив."*

Нельга абысці ўвагай і маргіналіі першадрукара, якія прадстаўлены глосамі, указаннямі паралельных месцаў Бібліі і спасылкамі.

Такім чынам, літаратурны кампанент ППК Францыска Скарыны складаецца з наступных элементаў: разгорнуты заглавак на тытульным лісце, подпісы да гравюр, "спецыфічны ўзор кніжна-эпіграматычнай паэзіі", прадмова, анатацыя, разгорнуты заглавак перад асноўным тэкстам кнігі, маргіналіі (глосы, паралельныя месцы, спасылкі), "надпісанні" глаў, каментарыі, малітва, пасляслоўе (пасляслоўе-малітва). Дадзеныя элементы выкарыстоўваюцца першадрукаром у розных камбінацыях. Да літаратурнага кампанента ППК прымыкае нелітаратурны, а менавіта тытульны ліст, партрэт, гравюры, застаўкі, віньетки, ініцыялы і канцоўкі. Сукупнасць вышэйназваных кампанентаў складаюць своеасаблівую "мадэль" ППК Францыска Скарыны— найбольш поўны набор элементаў ППК, якія першадрукар выкарыстоўвае ў сваіх выданнях.

ЛІТАРАТУРА

1. Кавалёў, С. В. Літаратура Вялікага Княства Літоўскага XVI - пачатку XVII ст. : феномен культурынага памежжа / С. Кавалёў. - Мінск : Кнігазбор, 2011. - 344 с.

2. Кароткі, У. Г. Тыпалогія прадмоў і пасляслоўяў беларускіх паслядоўнікаў Скарыны / У. Г. Кароткі // Спадчына Скарыны: 36. матэрыялаў I Скарынаўскіх чытанняў (1986) / уклад. А.І. Мальдзіс. - Мінск, 1989. - С. 226-231.

3. Ламзина, А. В. Рама произведения / А. В. Ламзина // Литературная энциклопедия терминов и понятий / под ред. А. Н. Николюкина ; Ин-т научн. информации по общественным наукам РАН. - М., 2001. - С. 425²⁸.

4. Софронова, Л. А. Польские старопечатные предисловия XVI-XVII вв. (литературные и филологические функции) / Л. А. Софронова // Тематика и стилистика предисловий и послесловий / под ред. А. С. Демина.-М., 1981.-С. 100-129.

5. Шалашэнь, С. Прадмоўна-пасляслоўны комплекс да кананічных выданняў Францыска Скарыны / С. Шалашэнь // Працы кафедры гісторыі беларускае літаратуры Белдзяржуніверсітэта. - Выпуск пяты. - Мінск, 2004.-С. 106-109.

М. Ануфриева, магистрант
(Варшавский университет, Польша)

ТИПОЛОГИЧЕСКИЕ ОШИБКИ В УЧЕБНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (НА ПРИМЕРЕ УЧЕБНИКОВ ПОЛЬСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ ДЛЯ БЕЛОРУССКИХ УЧАЩИХСЯ)

Согласно последней переписи населения, которая состоялась в 2009 году, в Беларуси проживает 294 549 человек декларирующих польское происхождение [1]. Поляки являются третьим по численности национальным меньшинством в Беларуси, уступая только белорусам и россиянам. Польское меньшинство является автохтонным население Республики Беларусь. Больше всего поляков проживает в Гродненской области.

В 2012/2013 учебном году в Беларуси польскому языку обучалось 12933 человека [2]. Обучение польскому языку в Беларуси осуществляется на всех ступенях образования (дошкольное, среднее, высшее). Обучение польскому языку детей, достигших школьного возраста, происходит в Беларуси в рамках белорусской системы образования и вне её. В рамках белорусской системы образования можно упомянуть следующие формы преподавания польского:

1) школы, где польский язык является языком обучения;

2) классы, где обучение проходит одновременно на двух языках: русском /белорусском и польском;

3) классы, в которых польский язык преподают, как иностранный язык;